

УДК 811.111 : 340.113

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.2.10>

АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТАХ

ENGLISH TERMINOLOGY IN INTERNATIONAL LEGAL DOCUMENTS

Логінова Л.В.,

orcid.org/0000-0003-2263-9457

старший викладач кафедри філології

Одеського національного морського університету

Осадча М.О.,

orcid.org/0000-0002-8617-8568

студентка V курсу

Навчально-наукового морського гуманітарного інституту

Одеського національного морського університету

У статті висвітлено особливості перекладацької діяльності у сфері міжнародного правового документообігу. Визначено актуальність досліджуваної теми звертаючи увагу на сучасний стан суспільного, економічного, політичного розвитку держави, вказуючи при цьому на необхідність здійснення наукового дослідження з огляду на гостре зовнішньоекономічне становище, статус на міжнародній арені та національні правові орієнтири. Характеризуючи найпоширеніший функціональний стиль складення відповідних юридичних документів, досліджено потребу вирішення дискусійного питання щодо визначних рис мови міжнародних документів (точність/лаконічність чи багатослів'я/складні конструкції), які мають бути притаманні як мові міжнародної документації, так і офіційно-діловому стилю її складення. Встановлено чіткий вагомий вплив усно-розмовних елементів на офіційно-діловий стиль документації, зокрема використання розмовних виразів та зворотів: розмовної фразеології, емфатичних конструкцій, питальних речень, синтаксичної структури простого речення, що зумовлено всеобіймаючим характером міжнародного документообігу та впливом на різноманітні сфери суспільного життя.

Досліджено структуру та особливості граматичних конструкцій та скорочення, зокрема виокремлено лексичні, такі як аббревіатури та акроніми, що можуть зустрічатися у міжнародних правових актах. При аналізованні особливостей англомовної термінології у міжнародному праві та зазначаючи особливості здійснення перекладу, виявлено перелік певних проблем перекладання та специфіку труднощів, які найчастіше виникають у процесі перекладацької діяльності документів міжнародно-правового характеру, що потребують скрупульозного вивчення, дослідження та вирішення в перспективному напрямку. Комплекс таких проблем складають відсутність потрібних еквівалентів, наявність розбіжностей змісту та форми тексту, наявність первісних архаїзмів та нерозуміння їх правильного перекладу, відмінність правових систем різних країн, відмінності граматичних конструкцій та стилістичні особливості кожної з мов.

Підкреслено, що переклад міжнародно-правових документів має істотний вплив на євроінтеграційну реформу, стимулюючим фактором якої стало надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі, тому

надважливо наразі приділити досліджуваному питанню максимальну увагу з боку лінгвістів та вчених-правовиків, зокрема в галузі міжнародного права.

Ключові слова: англійська термінологія, переклад, правова термінологія, документообіг, міжнародне право, європейська документація, євроінтеграційний процес, Європейський Союз, аббревіатура, акронім.

The article highlights the peculiarities of translation activities in the field of international legal document circulation. The relevance of the researched topic is determined, paying attention to the current state of social, economic, and political development of the state, while pointing out the need to carry out scientific research in view of the acute foreign economic situation, status in the international arena, and national legal guidelines. Characterizing the most common functional style of drafting the relevant legal documents, the need to resolve the debatable issue regarding the salient features of the language of international documents (accuracy/brevity or verbosity/complex constructions), which should be inherent in both the language of international documentation and the official-business style of its drafting, was investigated. A clear significant influence of oral-conversational elements on the official-business style of documentation has been established, in particular the use of colloquial expressions and turns of phrase: colloquial phraseology, emphatic constructions, interrogative sentences, the syntactic structure of a simple sentence, which is due to the comprehensive nature of international document circulation and its influence on various spheres of social life.

The structure and peculiarities of grammatical constructions and abbreviations are studied, in particular lexical ones, such as abbreviations and acronyms, which can be found in international legal acts, are singled out. When analyzing the peculiarities of English terminology in international law and noting the peculiarities of translation, a list of certain translation problems and specific difficulties that most often arise in the process of translating documents of an international legal nature, which require scrupulous study, research and solution in a prospective direction, was revealed. The complex of such problems consists of the absence of the necessary equivalents, the presence of discrepancies in the content and form of the text, the presence of primitive archaisms and a lack of understanding of their correct translation, differences in the legal systems of different countries, differences in grammatical constructions, and stylistic features of each language.

It is emphasized that the translation of international legal documents has a significant impact on the European integration reform, the stimulating factor of which was the granting to Ukraine of the status of a candidate for membership in the European Union, therefore it is extremely important to pay maximum attention to the researched issue on the part of linguists and legal scholars, in particular in the field of international law.

Key words: English terminology, translation, legal terminology, document circulation, international law, European documentation, European integration process, European Union, abbreviation, acronym.

Постановка проблеми.

В сучасних реаліях чітко простежується тенденція щодо посилення спроб України та української комунікативної керуючої спільноти стати однією із вагомих ланок інтеграційного європейського процесу задля усунення гострих, посягаючих на державну цілісність та суверенітет разом з людським життям, загроз, центром якого являється європейське товариство, а також пов'язаний з цим досить швидкий негативний та позитивний розвиток політичних відносин з іншими державами та, як наслідок, розширення державно-правових зв'язків на міжнародній арені. Відповідно дана зовнішньополітична правова ситуація зумовлює порушення низки питань, пов'язаних з приведенням української правової документації та юридичного діловодства в цілому у відповідність з термінологією європейського англійського правового базису. Зокрема, ухвалення в червні дві тисячі двадцять другого року лідерами країн-членів Європейського Союзу рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі стало яскравим каталізатором на шляху до впровадження в складний механізм українського законодавства євроінтеграційних процесів, фундаментальною складовою яких є юридична документація. При цьому, міжнародна юридична документація через кожний циклічний проміжок часу зазнає динаміч-

них змін та розвивається паралельно з розвитком суспільства та його глобалізації, адже перебуває в постійному контакті з ним, реагує на зміни мовної ситуації, втілює та передає правову інформацію доступними для суспільства способами та характеризується широким різноманіттям сфер застосування, але часто містить певний комплекс проблем та невідповідностей правильного тлумачення юридичних термінів через різні напрями впливу на певні сфери, жанрово-стилістичні особливості, ускладнену синтаксичну структуру, архаїзми у первісному вигляді. Вживання невідповідних синонімів тощо. У свою чергу у процесі перекладу документів європейського права, що є взаємозалежним від міжнародного права, в ході інтегруючої реформи проблема лінгвістичної та правової адекватності виявляється найбільш серйозною. Відтак, перекладу міжнародного правового документообігу, приділяється чимало уваги, бо в саме в тексті та термінах, що там містяться відбиваються розбіжності суспільно-політичних систем та систем права.

У зв'язку з цим, зважаючи на відмінності у документах країн європейського міжнародного середовища, проблема перекладу англійської правової європейської документації входить до кола однієї із найскладніших та найактуальніших проблем у галузях перекладознавства та лінгвістики та з огляду на сучасні державотворчі

та суспільно-політичні процеси і потребує ґрунтовного дослідження та пошуку дієвих способів полегшення процесу приведення національного документообігу у відповідність міжнародним стандартам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню проблем юридичного перекладу міжнародних документів та висвітленню їх особливостей у своїх ґрунтовних працях приділяли увагу в певній мірі такі науковці як І. Борисенко [1], Л. Євтушенко, В. Дайненко, О. Зарума-Панських [3], О. Лукашук, О. Селіванова, О. Ходаковська, Л. Ярова [5], Я. Грищенко [2], Г. Кучик [4] та інші. Проте питання адекватності перекладу з боку функціонування та передачі особливостей мови документів міжнародного права українською мовою потребує подальшого вивчення та дослідження, оскільки таке питання наразі й досі є недостатньо висвітленим.

Постановка завдання.

Метою дослідження є окреслення основних аспектів перекладу в документах міжнародного права (зокрема на прикладі європейських документів), функціонування та передачі особливостей мови документів міжнародного права українською мовою, а також виявлення труднощів, які можуть виникати при цьому, що й зумовлює вирішення наступних **завдань**:

- дослідити функціональний стиль, скорочення та особливості граматичних конструкцій міжнародної документації
- визначити характерні риси мови міжнародних договорів
- розглянути порядок перекладу на українську мову актів Європейського Союзу
- висвітлити найбільш характерні термінологічні труднощі, що можуть виникати в ході перекладацької діяльності міжнародно-правових документів
- проаналізувати перспективи та шляхи удосконалення перекладацької діяльності у сфері міжнародної правової документації в контексті євроінтеграційного процесу.

Виклад основного матеріалу.

Міжнародні документи належать до офіційно-ділового стилю. Документи ООН, до прикладу, представляють собою всі типи текстів, оскільки в більшості спеціалізованих установ та органів ООН розглядається широке коло проблем – економічних, політичних, юридичних, військових. Вони різняться і за жанрами, характеристики яких визначаються як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними факторами. В середині кожного типу текстів документи ООН можуть бути розбиті

за їх функціональним призначенням. Залежно від типу документу, завдань комунікативного характеру текстовий матеріал документу здобуває ту чи іншу форму організації. Цей факт стає вирішальним при відборі мовних засобів. Причому в різних жанрах документів мовні засоби отримують різне змістове та логічно-структурне навантаження. За даними засобами закріплюються певне значення і зміст в кожному типі документів, тому слід мати на увазі, що при перекладі документів необхідно зберігати не тільки змістовий бік, але й по можливості відбирати структури, найбільш близькі або співпадаючі зі структурами в тексті оригіналу як з точки зору синтаксису, так і з точки зору граматичних конструкцій.

У сучасній офіційно-діловій літературі англійською мовою спостерігається тенденція до збільшення кількості різних скорочень усіх морфологічних класів слів, утворення нових слів шляхом скорочення уже існуючих, що є наслідком інформаційної оптимізації повідомлень і тяжіння комунікації до мінімізації складності знаків. Скорочення традиційно прийнято класифікувати на лексичні й графічні. До лексичних відносять усічені слова (clipped or stump words) і аббревіатури/акроніми (initial words or abbreviations/acronyms).

Абревіатура – це складноскорочені слова. Похідне слово, що виникає внаслідок абревіації – це утворення з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття: UNO (United Nation Organization) – Організація Об'єднаних Націй; FD (firedepartment) – управління пожежної охорони; WHO (World Health Organization) – Всесвітня організація охорони здоров'я.

Акронім – це абревіатура, що складається з початкових літер або звуків слів твірного словосполучення. На відміну від абревіатур, вони вимовляються як повні слова: SALT (Strategic Arms Limitation Talks) – переговори по обмеженню стратегічної зброї; OMOV (onemember, onevote) – один член, один голос; GASP – який використовується в мові декількох груп, які борються проти забруднення навколишнього середовища.

За статистичними даними у текстах міжнародних конвенцій та резолюцій кількість використаних абревіатур та акронімів практично однакова: абревіатури (42%) – акроніми (36%) [5 с. 214].

Що стосується граматичних особливостей міжнародного документообігу, то тут у якості прикладу можна навести граматичні особливості перекладу таких міжнародних документів, як протоколи – конспективні записи виступу делегатів (учасників), в яких відображені результати переговорів між двома сторонами [1, с. 75].

Форма спілкування такого документу – письмовий виклад усного виступу. Саме це положення впливає на синтаксис та деякі граматичні особливості мови протоколів. Особливої уваги в даному прикладі заслуговує абзац, який використовується для більш чіткого розмежування викладеної думки, та синтаксичний паралелізм. Використання останнього можна пояснити тим фактом, що виклад в протоколах дається звичайно в формі непрямої мови. Тут основну роль відіграють дієслова «говоріння» або їх контекстуальні синоніми: *to suggest, to express opinion, to stress, to support*. Чіткості документу протоколу також сприяють різні союзи та союзні слова, що створюють логічну послідовність викладу особливо при вживанні на початку абзацу: *then, moreover, nevertheless* і т.д. Лексичні засоби слугують для логічного злиття та зв'язності тексту: *as for smth* – що стосується; *with regard to smth* – відносно чого-небудь. До засобів членування відносяться також порядкові числівники: *first* – по-перше; *secondly* – по-друге; *thirdly* – по-третє. При створенні шаблону також важливу роль відіграють й граматичні конструкції. Насамперед, це такі конструкції як обов'язкова інверсія підмета та присудка, дієприслівниковий зворот, пасивна форма (часто з займенником *it* в ролі підмета), вираження підмету іменником – суб'єктом пасивної конструкції.

Широко використовуються також описові конструкції, де дальній зв'язок угадується із контексту. В тексті такий зв'язок забезпечується не словесно, а з допомогою умовних позначень. Серед найбільш широко вживаних дієслів, які можуть забезпечувати дальній зв'язок, зустрічаються *remind, recall, refer, return*.

Розглядаючи протоколи з точки зору емоційно-експресивних можливостей, не можна обійти і той факт, що в силу своєї специфіки, вони мають деякі елементи мови, які зустрічаються в стилі розмовному літературному і виконують певні функціональні задачі. Сюди відносяться якісні прикметники суб'єктивно-оцінюючого значення: *vast, great, extreme, large*, прислівники, які нейтралізують навантаження прикметників: *very great*, якісні прислівники *vastly, extremely, greatly, immensely*. Розмовну забарвленість протоколи міжнародних організацій отримують також завдяки вживанню деяких дієслів з післяйменниками, що мають розмовний характер: *to face up* – зіткнутися, *to bring about* – здійснити.

Проникнення усно-розмовного елементу в стиль офіційно-ділового викладення підтверджується використанням: 1) розмовних виразів та

зворотів: *simply* – просто; 2) розмовної фразеології: *to be in hands* – знаходитися в руках; 3) емпатичних конструкцій; 4) питальних речень; 5) синтаксичної структури простого речення [2, с. 138].

Як зазначає Г.Б. Кучик, стильовими рисами мови документів міжнародних організацій як зразка найпоширенішого офіційно-ділового стилю є логічність, об'єктивність, ясність, офіційність, беземоційність, точність, стереотипність, конкретність, знеособленість, строгість. Проте не всі вони мають однакове значення і не завжди їх можна реалізувати одночасно [4, с. 503].

У свою чергу дослідниця О. Р. Заруманських, вважає, що такі риси стилю, як багатослів'я, складні конструкції, синтаксис, надлишок повторів, лише укладачі договорів також вважають вкрай необхідними та незамінними мовними засобами, що сприяють точності, інформаційній стислості, чіткості викладу, однозначності тлумачення та всеохопності положень [3, с. 145].

Важливою новелою з боку правового регулювання перекладацької діяльності міжнародного законодавства стало доповнення національного законодавства відповідною постановою «Про порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*» [6], де відповідальність за організацію, планування та здійснення перекладу актів Європейського Союзу на українську мову покладено на Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Аналізуючи основні граматичні особливості, конструкції та риси міжнародної документації, цілком можливо виявити комплекс проблем, що можуть виникати у процесі її перекладу. Найчастіше вони пов'язані з відтворенням юридичних термінів, внаслідок відсутності в українській мові деяких їх відповідників або наявності незвичайних значень.

Невідповідності та розбіжності змісту, які часом можна знайти в рівно автентичних текстах документів міжнародного права виникають при вживанні близьких за звучанням або написанням термінів різними мовами, які передають різні поняття в національних системах права. Задля досягнення рівнозначності іноді вживають буквализми, тобто ідентичні за написанням терміни, але це породжує труднощі й викликає необхідність складного тлумачення. Наприклад, при перекладі ст. 19 Міжнародного пакту про цивільні та політичні права виникло питання щодо передачі термінів "*ordre public*" (фр.), "*public order*" (анг.) – громадський порядок. Французький та англійський

терміни мають різне значення, бо передають різні поняття різних систем права. Так, для передачі французького терміну англійською мовою вжили *public policy*, що в цілому передає дану ідею.

Особливу групу розбіжностей, що виникають при перекладі термінів національних систем права, складають терміни, які передають поняття властиві тільки даній системі права і не мають аналогів в інших правових системах. Так, в ст. 15 Консульської Конвенції між Урядом України і Урядом Королівства Бельгії йдеться про "державні, районні та місцеві податки" (*impôts nationaux, régionaux, communaux*). На час ратифікації даної Конвенції українське право не мало повних відповідників для усіх форм бельгійського оподаткування, тому вищеназваний термін описував поняття лише бельгійського права.

До інших чинників, які зумовлюють труднощі перекладу зазначених текстів, Л.О. Ярова відносить: високий ступінь стандартизації офіційно-ділового стилю та дипломатичного підстилю, розбіжності в професійно-галузевих картинах світу та національно-культурна специфіка термінологічних засобів їхньої вербалізації, особливості національного комунікативного стилю та типологічні відмінності в лексичних, граматичних засобах мов оригіналу та перекладу, нормах їхнього вживання [5, с. 215].

Виходячи з наявних проблем, варто звернути увагу на такі перспективні шляхи їх вирішення: 1) необхідно враховувати мовні звички носіїв мови передачі тексту, не порушуючи звичне сприйняття правового документа; 2) доцільно переклад правничого документа перед його офіціалізацією піддавати ретельній експертизі за участю правників-міжнародників і лінгвістів для запобігання можливим помилкам; 3) перекладачеві варто зосередитися на певній галузі права, враховувати не лише лексико-граматичні особливості, а стилістичні ознаки документів, що перекладаються; 4) мова перекладу повинна бути точною, а сам переклад відповідати дійсності та правовим і суспільно-політичним, економічним реаліям країни, для здійснюють переклад той, чи інший документ.

Висновки.

Проаналізувавши проблематику перекладання міжнародної юридичної документації, доцільно

звертати увагу на стиль, особливості граматичних конструкцій, які у кожного документу можуть відрізнятися та на риси мови міжнародних документів в цілому. Оскільки основні перешкоди виникають при переведенні англомовної документації у відповідність українській, варто враховувати наявність адекватних та змістовних еквівалентів-відповідників, здійснювати логічний переклад кожного речення, задля того, щоб зберегти первісний зміст іншомовного документу, який бути зрозумілий усіма мовами.

При здійсненні перекладу різноманітних скорочень (аббревіатур/ акронімів) важливим є застосування спеціальних словників скорочених лексичних одиниць та інших довідкових джерел. Головне при цьому вміти правильно ними користуватись задля знаходження єдиного правильного варіанту перекладу в тому чи іншому випадку, адже основні найбільш уживані в міжнародній документації сучасні скорочення завжди можна знайти або в спеціальних додатках, або у тематичних словниках, де є чітко зафіксований офіційний варіант перекладу аббревіатури. Тому перекладач має змогу проконсультуватися і правильно розшифрувати лексичне утворення будь-якого виду й складності.

Таким чином, переклад документів міжнародного права впливає на ефективність правозастосування, а також ступінь регламентації конкретних юридичних стосунків. Перспективи подальшого розвитку в даній сфері можливі у здійсненні застосування перекладацьких трансформацій під час передачі конвенцій, протоколів, статутів міжнародного права, зокрема нормативно-правових актів Європейського Союзу українською мовою.

Модернізаційні процеси національної перекладацької діяльності мають важливе значення для подальшого розвитку держави на міжнародно-правовому рівні та закріплення її як сильного зовнішньополітичного партнера та, як наслідок, посиленої співпраці в рамках євроінтеграційної діяльності. А оскільки обрана тема дослідження є досить актуальною, майбутніми перспективами її дослідження стане розгляд дещо вузької сфери перекладацької діяльності міжнародної договірної документації в сфері співпраці України та Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борисенко І.І., Євтушенко Л.І., Дайненко В.В. Англійська мова в міжнародних документах і дипломатичній кореспонденції : навч. посіб. Вид. 2-ге, зі змін. та доп. Київ, 1999. 416 с.
2. Грищенко Я.С. Граматичні особливості перекладу міжнародної документації. *«Молодий вчений»*. 2017. № 4 (44). С. 137-141
3. Зарума-Панських О.Р. Лексико-семантичні особливості текстів міжнародних договорів. *Іноземна філологія*. 1999. Вип. 111. С. 144-149

4. Кучик Г.Б. Стилістичні риси мови установчих документів міжнародних організацій. *«Молодий вчений»*. 2016. № 5 (32). С. 503-506

5. Ярова Л.О. Скорочення в конвенціях та деклараціях ООН та ЮНЕСКО. *Наукові Записки. (Серія : філологічні науки)*. 2016. Вип. 104 (1). С. 213-216

6. Про Порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*, пов'язаних з виконанням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції : постанова Кабінету Міністрів України від 31 трав. 2017 р. № 512. *Урядовий кур'єр*. 2017. 28 лип.